

الله أكبر

دانشکده فقه و حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته فقه مقارن و حقوق جزای اسلامی

عنوان پایان نامه

امکان تبدیل حدود از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی، و حقوق افغانستان و ایران

استاد راهنما

دکتر عابدین "مؤمنی"

استاد مشاور

دکتر مهدی "رهبر"

نگارش

رحیم الله "حازم"

زمستان ۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ

دانشگاه مذاهب اسلامی

تعهدنامه اصالت پایان نامه

اینجانب رحیم الله "حازم" دانشجوی رشته "فقه مقارن و حقوق جزا اسلامی" مقطع تحصیلی "کارشناسی ارشد" بدین وسیله اصالت کلیه مطالب موجود در مباحث مطروحه در پایان نامه تحصیلی خود، با عنوان "امکان تبدیل حدود از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی و حقوق افغانستان و ایران" را تأیید کرده، اعلام می‌نمایم که تمامی محتوی آن حاصل مطالعه، پژوهش و تدوین خودم بوده و به هیچ وجه رونویسی از پایان نامه و یا هیچ اثر یا منبع دیگری، اعم از داخلی و خارجی، نبوده و کمی از آن را با ذکر منابع در پاورقی و منابع و مأخذ مشخص گردیده است تعهد می‌نمایم در صورت اثبات عدم اصالت آن و یا احراز عدم صحت مفاد آن در هر مرحله از مراحل منتهی به فارغ التحصیلی و یا پس از آن و یا تحصیل در مقاطع دیگر و یا اشتغال دانشگاه حق دارد ضمن رد پایان نامه نسبت به ابطال مدرک تحصیلی مربوطه اقدام نماید. مضافاً اینکه کلیه مسئولیت‌ها و پیامدهای قانونی و یا خسارت وارده از هر حیث متوجه اینجانب می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء و تاریخ

تشکر و سپاس فراوان از اساتید بزرگوار

جناب محترم آقای دکتر عبدین "مؤمنی" استاد محترم راهنا
و جناب محترم آقای دکتر مهدی "رہبر" استاد محترم مشاور

و همه اساتید و عزیزان که در این زمینه ما را یاری رسانند.

تقدیم

به پدر و مادر مهربانم!

که در همه نخطات زندگی با دنیای از محبت و شفقت با حمایت های همه جانبه خود تا این دم بهم دم بودند.

و به برادران عزیزم!

که با تحمل رنج های فراوان دست از تشویق و ترغیب بنده در این زمینه برنداشته و با حمایت های فکری و

روحی سبب ادامه این راه شدند.

و به همسر مهربانم!

که همیشه به صبر و سکینایش در تمام نخطات بهم در رفیق راهم بوده است.

چکیده

کیفر های حدی، بخشی بزرگ از نظام جزائی اسلام محسوب شده و بازدارندگی را به دنبال دارد و موجب تحقق عدالت و تأمین امنیت جانی و مالی می گردد. به همین خاطر در شریعت اسلام تأکید بیش از حد در تطبیق آن شده و با اهداف کلی دین گره خورده اند. با این حال ارزیابی هجمه تهاجم غیر مسلمانان نسبت به اجراء و خلاف کرامت انسانی خواندن این کیفر ها موجب این گمان می شود که تبدیل این جزاءها به جزای تعزیری یا کیفر که چنین تبعاتی در پی نداشته باشد مطرح شود. به طور کلی در مورد تبدیل کیفر های حدی سه دیدگاه وجود دارد و هر دیدگاه بر معیار اصل اصولی و پیش زمینه که دارد آن را می سنجد. مخالفان تبدیل، معتقدند که اولاً نصوص، بر اجرای حدود تصریح دارد عدول از آنها درست نیست. ثانیاً تبدیل حدود، مخالف با کمال دین و نادیده گرفتن نصوص وارده در این باب است. ثالثاً با ابدی بودن دین سازگاری ندارد آنچه در زمان پیامبر ثابت شده تا قیامت باقی خواهد ماند، مگر اینکه نص دیگری آن را منسوخ کرده باشد. رابعاً مصلحتی مهم تر از مصلحت تطبیق حدود وجود ندارد و این مصالح با همه امور دین سازگاری دارد. خامساً ظروف، زمانی و مکانی هیچ تأثیری بر احکام خصوصاً حدود ندارد. در مقابل موافقان معتقدند که، تبدیل حدود در موارد خاص که مصلحت عدم اجرای آن مهم تر از اجرا تشخیص داده شود و سبب تحقق عدالت گردد، با قواعد کلی و روح شریعت موافق است. چون همه احکام شرعی جز برای تحقق مصالح و ازاله فساد بنده های خداوند نازل نشده اند، مصلحت هدف اصلی شارع در مقام تشریح می باشد، از این رو در مقام تعارض نص و مصلحت، مصلحت تقدم دارد. گروه سومی گفته اند تبدیل و عدم تبدیل این کیفر ها بستگی به علت آنها دارد در صورت زوال علت حکم هم زایل می شود، نکته اصلی در این دیدگاه این است که حکمت احکام را سبب بقاء و دوام احکام می داند تا زمانیکه حکمت احکام در اجرای آن تحقق یابد حکم ثابت است، در غیر این صورت حکم نیز منتفی می شود. با بررسی دیدگاه ها و ادله ی سه گروه می توان گفت، محدود ساختن احکام به ظواهر نصوص اهداف شریعت را برآورده نمی سازد؛ بنا بر این با رعایت شروط و ضوابط و در نظر گرفتن مصلحت و حکمت احکام در اجرای کیفر های حدی و جلوگیری از تهاجم غیر مسلمانان علیه دین اسلام در صورتی که مصلحت آنها توسط حاکم شرع و عقل جمعی تشخیص داده شود، می توان به صورت مؤقت قایل به تبدیل این نوع کیفر ها بود. قانون کیفری افغانستان در این زمینه ورود پیدا نکرده و آن را به فقه حنفی محول ساخته است.

واژگان کلیدی: حدود، امکان، تبدیل، مذاهب اسلامی، حقوق، مصلحت.

۱	مقدمه
۲	الف: طرح مسئله
۳	ب: اهمیت و ضرورت تحقیق
۴	ج: اهداف تحقیق
۴	د: سؤالات تحقیق
۵	و: پیشینه تحقیق
۶	ز: روش تحقیق
۷	ح: ساختار تحقیق
۷	فصل اول
۸	کلیات: مفاهیم و تعاریف
۹	مبحث اول: حدود
۹	گفتار اول: معنی لغوی حد
۱۰	گفتار دوم: معنی فقهی حد
۱۲	گفتار سوم: مفهوم حد در قوانین موضوعه
۱۴	گفتار چهارم: پیشینه جرایم حدی
۱۶	گفتار پنجم: مبنای اختلاف در تعاریف
۱۹	مبحث دوم: انواع حدود
۱۹	گفتار اول انواع حدود نزد جمهور اهل سنت
۲۰	گفتار دوم: احناف
۲۰	گفتار سوم: امامیه

- گفتار چهارم: قوانین موضوعه ۲۱
- مبحث سوم: امکان ۲۳
- گفتار اول: مفهوم امکان ۲۳
- گفتار دوم: معنی لغوی امکان ۲۳
- گفتار سوم: معنی عرفی امکان ۲۳
- گفتار چهارم: انواع امکان ۲۴
- گفتار پنجم: هدف از امکان در تبدیل حدود ۲۵
- مبحث چهارم: تبدیل ۲۵
- گفتار اول: معنی لغوی تبدیل ۲۵
- گفتار دوم: مفهوم شرعی تبدیل ۲۶
- گفتار سوم: انواع تبدیل ۲۷
- گفتار چهارم: هدف از تبدیل ۲۸
- مبحث پنجم: مصلحت ۲۹
- گفتار اول: معنی لغوی مصلحت ۲۹
- گفتار دوم: معنی اصطلاحی مصلحت ۳۰
- گفتار سوم: انواع مصلحت ۳۱
- الف: تقسیم مصلحت از لحاظ اعتبار و عدم اعتبار شارع ۳۱
- ب: تقسیم مصلحت از جهت ثبات و تغییر با توجه به تغییر عرف و عادات ۳۲
- ج: انواع مصلحت با توجه به قوت و نیازمندی‌های جامعه به آن ۳۲
- د: انواع مصالح به اعتبار عموم و خصوص ۳۲
- گفتار چهارم: مصلحت در گفتمان اسلامی ۳۳
- الف: مصلحت کلامی ۳۳

۳۳	ج: مصلحت فقهی
۳۵	فصل دوم
۳۵	توقیفی یا اجتهادی بودن حدود
۳۶	مبحث اول: توقیفی بودن حدود
۳۷	گفتار اول: دلایل ثبات و توقیفی بودن حدود با تکیه بر عموم ثابتات احکام دینی
۳۷	الف: قرآن و سنت
۴۴	ب: دلیل اجماع
۴۵	ج: دلیل عقل
۵۰	مبحث دوم: مبنی و معیار ثبات
۵۰	گفتار اول: نظریه نص محور
۵۲	الف: استدلال به کمال دین
۵۳	ب: استدلال به ابدی بودن دین
۵۶	ج: نقد نظریه
۶۲	گفتار دوم: نظریه مصلحت محور
۶۶	الف: اعتبار جنس مصلحت در نصوص
۶۷	ب: نفی جنس ضرر توسط شرع
۶۷	ج: کثرت تعلیل احکام به مصلحت
۶۹	د: تقدم مصلحت بر نص ظنی نزد شارع
۷۲	ه: تکیه بر اجماع
۷۲	و: استدلال به عقل
۷۵	گفتار سوم: نظریه علت شرعی محور
۷۹	الف: تعلیل در قرآن

- ب: تعلیل در احادیث ۸۱
- ج: اجماع مسلمین ۸۳
- دلیل عقلی: ۸۳
- گفتار چهارم: نظریه برخی علمای امامیه ۸۶
- الف: دیدگاه محمد حسین نائینی ۸۶
- ب: دیدگاه محمدباقر صدر ۸۷
- ج: دیدگاه طباطبائی ۸۸
- مبحث سوم: اجتهادی بودن حدود ۸۹
- گفتار اول: معیار تشخیص حدود و تعزیرات ۸۹
- گفتار دوم: اختلاف در اسباب حدود ۹۴
- گفتار سوم: قرائن اجتهادی بودن حدود ۹۶
- گفتار چهارم: اجتهادی بودن حدود در پرتو نظریه مصلحت محور ۱۰۱
- فصل سوم ۱۰۳
- مبانی تبدیل ۱۰۳
- مبحث اول: رابطه حدود و مصلحت ۱۰۴
- گفتار اول: تطبیق حدود مهم ترین نوع مصلحت ۱۰۴
- گفتار دوم: تعارض مصلحت حدود با مصالح دیگر ۱۱۰
- مبحث دوم: ضوابط مصلحت ۱۱۵
- گفتار اول: ضوابط مصلحت نزد بوطی ۱۱۵
- الف: اندراج مصلحت در اهداف شارع ۱۱۵
- ب: عدم تعارض مصلحت با قرآن کریم ۱۱۶
- ج: عدم تعارض مصلحت با سنت نبوی ۱۱۷

- د: عدم فوت مصلحتی مهمتر یا مساوی با آن..... ۱۱۸
- گفتار دوم: نقد دیدگاه طوفی در باب مصلحت..... ۱۲۰
- الف: مبهم بودن مصلحت..... ۱۲۱
- ب: مبهم بودن واژه نص..... ۱۲۳
- ج: تضعیف اجماع و مصادره بالمطلوب..... ۱۲۴
- مبحث سوم: نقش مصلحت در مجازات های حدی..... ۱۲۵
- گفتار اول: تعلیق حد سرقت در عصر پیامبر و صحابه..... ۱۲۵
- گفتار دوم: عدم اجرای حد در سر زمین های غیر اسلامی..... ۱۲۷
- گفتار سوم: عدم اجرای حد در بیت الحرام..... ۱۳۰
- گفتار چهارم: تعذر تطبیق حدود..... ۱۳۱
- گفتار پنجم: عدم تطبیق حد در قانون مجازات اسلامی ایران..... ۱۳۲
- گفتار ششم: تبدیل حد در قانون جزاء افغانستان..... ۱۳۵
- گفتار هفتم: چی کسی ضرورت و مصلحت را تشخیص می دهد؟..... ۱۳۷
- جمع بندی و نتیجه گیری..... ۱۳۹
- پیشنهادات..... ۱۴۱
- فهرست منابع..... ۱۴۲

مقدمه

ستایش ذاتی را که حیات آفرید و برای تنظیم امورات آن ضوابط وضع نمود. درود بر پیامبر که با هدیه تعلیمات بی دریغ خود بر نظام مندی بیشتر این ضوابط افزود. و شاد روان باد اهل بیت و یارانش که با کمال امانت داری با تلاش و زحمات خود در نقل این قوانین درهای هدایت را بر روی ما گشود.

با تبعیت از اندیشه غالب در جامعه امروز که مایه ای از افکار پیشینیان دارد دین اسلام حاوی برنامه های منظم در همه امورات زندگی بوده و پاسخگوی همه نیاز های انسان ها در اعصار مختلف می باشد. از آنجا که در نظام اجتماعی حفظ امنیت در چارچوب حفظ دین، جان، عقل، مال و نسل ضروری می نماید از بدیهیات این نظام است که آن را تأمین نماید. از این منظر اجرای این کیفر ها در نظام اسلامی فوق العاده حایز اهمیت بوده و عدم اجرای آن در عصر های مختلف پیامد های ناگواری در تامین مصالح دسته اول انسان ها (حفظ مصالح پنجگانه) داشته است. با توجه به میزان اهمیت نظام کیفری در اسلام بحث های همه جانبه و فراگیر که همه ابعاد این نظام را شامل شود در مکتب اسلام صورت گرفته است. یکی از این مباحث تبدیل کیفر های حدی به کیفر های سبک تر در مواردی استثنای است که با رعایت فضا های ایجاد شده به وسیله افکار و اندیشه های ضد این نظام و واکنش ها و عکس العمل های این طیف موج از انتقادات و نفرت و انزجار را بر علیه مکتب اسلام به همراه داشته باشد. به گونه ای که چنین فضا امروزه در دنیا به وجود آمده و نگاه ها از همه سو متوجه چگونگی اجرای کیفر در نظام جزای اسلام شدند و انتقاد های جدی از چهار سو علیه آن موج می زنند.

می توان با توجه به قواعد و مقاصد کلی شریعت اسلام جهت رفع این مشکلات به تغییر نوعیت و کیفیت کیفر های حدی تا زمان آماده سازی دوباره فضا به نفع اسلام و تطبیق احکام اسلامی به صورت موقت قایل بود و جزا های مناسب را در نظر گرفت. نکته را هم باید در این زمینه مورد توجه قرار داد که حکم اصلی به هیچ صورت منسوخ قلمداد نمی شود و به شکل اولی و اصلی خود باقی می ماند. جهت ضرورت و رعایت مصالح ضروری تر این حکم در ظروف اضطرار قرار گرفته و حکم دیگری برای خود انتخاب

الف: طرح مسئله

کیفر های حدی بخش اعظم از نظام جزائی اسلام را تشکیل می دهد و یک بخش قابل توجه آن با نصوص قطعی و مصالح تقریباً تغییر ناپذیر و همه جانبه تشریح شده است؛ از جانب دیگر ظاهراً این نوع کیفر ها حد بودن آن استقرائی بوده و فقهاء طبق اجتهاد خود نوعیت جرایم را مشخص نموده اند. بدین لحاظ از قدیم الایام بگو مگو هایی در زمینه تعداد، کیفیت و چگونگی تطبیق این نوع کیفر ها در میان گروه های اسلامی وجود داشته است. همواره نقد های تند و زننده ای بر همدیگر وارد کرده اند. اما از آنجا که به سنت دینی و تراث فقهی اسلامی مراجعه شود و اقوال و آراء اندیشمندان این حوزه را مورد بررسی قرار داده شود مواردی اندکی را در این جرایم مشاهده می شود که اختلافی در آن وجود نداشته باشد.

امروزه بر اذهان مخاطبان این تراث فقهی سوالات تداعی می کنند که آیا با وجود چنین اختلاف های که در مورد این نوع جرایم وجود دارد و دگرگونی ظروف زمانی و مکانی امروزی با در نظر داشت ظروف تشریحی این احکام کاربرد و اجرای آن کما فی السابق باید الزامی باشد؟ اگر امروزه تطبیق حدی خلاف مصلحت جامعه تلقی گردد یا به نحوی سبب وهن به اسلام و امت مسلمان تشخیص داده شود باز هم حق

اولویت بر اجراء آن است یا تعطیل و تبدیل آن بر جرایم دیگر که این خصوصیت را نداشته باشند. آیا با رعایت ظروف زمانی و مصالح اجتماعی امروز دگرگونی در ماهیت این احکام نیز جاری می شود؟ در مبانی فقهی راه برای این دگرگونی وجود دارد اگر دارد، مستندات آن چه است و بر کدام اصول استوار هستند؟ برای دستیابی بر این پرسش ها لاجرم ورود گذرا بر تبیین مفاهیم حدود، امکان، تبدیل، مصلحت و در ادامه تفحص مفصل پیرامون مبانی تغییر و ثبات در نزد اصولیان کرده شود.

این پژوهش با عنوان امکان تبدیل حدود از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی و حقوق ایران و افغانستان بر آن است تا بررسی آراء و دیدگاه های اصولیان و فقهاء را در این زمینه بررسی نموده به پاره از سؤالات در قسمت امکان تبدیل این کیفر ها به کیفر های تعزیری و یا کیفر حدی دیگر پاسخ گوید.

می نماید.

ب: اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه دیدگاه‌های متفاوتی از جانب دانشمندان مسلمان که اخلاقی یا تاریخی می‌اندیشند مبنی بر عرضی بودن احکام دینی بالاخص حدود مطرح گردیده است گویا که بخشی از احکام دامنه‌ساحه کاربردی اش بر چیده شده است (تعلق بر همان زمان صدر اسلام داشته‌اند) و نوع نگاه‌شان نسبت به احکام دینی تاریخی است، می‌گویند نیاز مبرم به جایگزینی این احکام برده می‌باشد، گاهی هم تطبیق حدود را سد راه گسترش اسلام معرفی کرده و اجرای آن را وهن به اسلام می‌دانند، از این جهت ضروری به نظر می‌رسد که تا موضوع بیشتر موشکافی شده و مبانی این نوع نگاه‌ها در چارچوب اصول و قواعد فقهی و با تکیه بر اصل ازلی و ابدی بودن اسلام و نظام عقوبات اسلامی بررسی گردد و امکان وقوع دگرگونی این کیفرها در چارچوب اصول و مبانی تبیین شود. خصوصاً در عصر کنونی تطبیق بعضی از کیفرهای اسلامی از قبیل رجم، قطع دست و قتل مرتد را خلاف کرامت انسانی می‌دانند و از این طریق علیه اسلام توطئه می‌کنند و اتهام‌های ناروایی را بر آن وارد می‌کنند. پس لازم است در این راستا چاره‌اندیشی شود.

ج: اهداف تحقيق

در پژوهش حاضر موارد زیر به گونه اهداف کلی و ضروری در نظر گرفته شده است.

۱. بررسی نمودن دیدگاه های اصولیان، فقهاء و قوانین موضوعه، و مشخص نمودن موارد تبدیل، جهت استفاده برای مراجع قانون گذاری افغانستان می باشد تا بخش حدود، قصاص و دیات را از حالت ابهام و ابهام بیرون آورده و در چارچوب اصطلاحات حقوقی امروزی توضیح دهد.
۲. تبیین مصلحت و نقش آن در کیفیت و چگونگی اجرا و عدم اجرای حدود، با رعایت تغییر پذیری مصالح انسان ها طبق ظروف زمانی و مکانی، در چارچوب قواعد فقهی و مطابق با روح شریعت اسلامی.
۳. برجسته ساختن موارد تبدیل جهت استفاده آن در مراکز آموزشی، پژوهشی، دانشگاه ها و قضات و محاکم و مراجعان قضایی و مراکز قانون گذاری و ...

د: سوالات تحقيق

- ۱- حکم تبدیل حدود به جزای های تعزیری یا جزای همسان حدود چیست؟
- ۲- مبانی خاستگاه های قایل به تبدیل حدود بر چه اصلی استوارند؟

ه: فرضیه های تحقیق

۱- در صورتیکه در عدم تطبیق حدود مصلحت بزرگتر و مهم تر از تطبیق آن وجود داشته باشد،

تبدیل جایز می باشد.

۲- مبانی خاستگاه کسانی که قایل به تبدیل حدود هستند اکثراً بر مصلحت، ضرورت و حفظ

و جلوگیری از وهن و تخفیف دین و امت مسلمان استوار است.

و: پیشینه تحقیق

علی رغم تلاش پژوهشگر، پژوهش مستقل و جامعی که عیناً به این موضوع (امکان تبدیل حدود از دیدگاه

فقه مذاهب اسلامی و حقوق ایران و افغانستان) پردازد، یافت نشد. اما محدود پژوهش های در این زمینه

صورت گرفته است که به نوعی با موضوع مرتبط است.

الف: پایان نامه تحت عنوان "امکان سنجی تبدیل مجازات های حدی" توسط حسین یعقوبی در

دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان با رهنمایی علی عارفی مسکونی در سال ۱۳۹۳هـ

در مقطع ارشد کار شده است اما به خاطر عدم دسترسی به آن استفاده در این پژوهش نشده و با توجه به

چکیده آن محوریت اصلی این پایان نامه بیشتر حول تبدیل حدود در عصر غیبت می باشد اگر چه اشاره به

جوانب دیگر هم دارد اما به صورت همه جانبه موضوع را پوشش نداده است.

ب: رساله دکتری زیر عنوان (نقش مصلحت در تقنین و اجرای مجازات های حدی) توسط

دکتر حامد رستمی نجف آبادی تحت رهنمای جناب آقای دکتر عابدین مؤمنی در دانشگاه مذاهب اسلامی

نگارش شده است. این رساله تنها پیرامون اصل مصلحت و نقش آن تمرکز داشته است در حالیکه در پژوهش

حاضر بر اصول نص محور و علت و حکمت محور نیز تمرکز شده و تبدیل حدود را از ناحیه تغییر علت و

حکمت نیز قابل تبدیل دانسته شده است. در نتیجه تبدیل حدود توسط مصلحت مشابَهت با این رساله وجود دارد با این تمایز که در این پژوهش بر نقطه مؤقت بودن نوع تبدیل نیز انگشت گذاشته شده است.

ج: مقاله نیز در این زمینه زیر عنوان " تبدیل و جایگزینی مجازات های اسلامی (حدود و

تعزیرات) متناسب با مقتضیات زمان" توسط سعید هادی نجف آبادی و سید محمد رضا آیتی نگاشته شده و در فصلنامه پژوهش های فقه و حقوق اسلامی زمستان ۱۳۹۵ هـ در شماره ۴۶ چاپ گردیده است. در این مقاله نیز تمرکز بیشتر روی مسئله تبدیل حدود در عصر غیبت پرداخته است و در سایر موارد از قبیل تعسر اجرای حد، تعارض آن با مصالح مهم تر از آن نیز بسیار به صورت خلاصه پرداخته و بر جنبه حقوقی موضوع و دیدگاه اصولیون و فقهای اهل سنت اشاره نشده است. در پژوهش هدا همه این جوانب به قدر امکان مورد بحث قرار گرفته است.

ز: روش تحقیق

با در نظر داشت موضوع تحقیق، روش مورد استفاده، توصیفی_تحلیلی بوده و شیوه جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای بوده است. همچنین از سایت های معتبر، نرم افزار های تخصصی در زمینه ی پژوهش و کتابخانه های بزرگ و تخصصی استفاده شده است. لازم به ذکر است خط آیات قرآنی جهت تمایز با متن برجسته گردیده و همه جا ترجمه شده و برای ترجمه از تفسیر نور مصطفی خرم دل استفاده شده است. خط احادیث نیز برجسته گردیده و ترجمه هر حدیث در مقابل آن نوشته شده است و از تخریح احادیث جهت جلوگیری از اطاله خود داری شده است.

ح: ساختار تحقیق

پژوهش حاضر از سه فصل کلی تشکیل گردیده است:

فصل اول که مفاهیم و کلیات نام گذاری شده است شامل پنج مبحث می شود که مبحث اول به مفهوم شناسی حد پیشنه چنین جرائمی با توجه به نکات برجسته اختلاف فقها در این زمینه پرداخته شده است. در مبحث دوم به انواع کیفر های حدی از دید مذاهب اسلامی و حقوق موضوعه پرداخته شده است. در مبحث سوم به مفهوم شناسی واژه امکان با در نظر داشت و منظور امکان در این بحث توجه شده است. در مبحث چهارم به تبیین واژه تبدیل و تبدیل مورد نظر در بحث تمرکز شده است. سرانجام در مبحث پنجم این فصل نیز پرامون توضیح و روشن سازی واژه مصلحت که نزد بسیاری ها مبنای تبدیل قرار گرفته است پرداخته شده است. فصل دوم این پژوهش که حول محور توقیفی و اجتهادی بودن حدود می چرخد نیز دارای سه مبحث می باشد که در مبحث اول به توقیفی بودن حدود با توجه به دلایل آن پرداخته می شود و در مبحث دوم به مبانی ثبات و دوران حکم در همه زمان ها با در نظر گرفتن دلایل آن ها پرداخته شده است. در مبحث سوم نیز به اجتهادی بودن حدود و دلایل و قرائن آن اشاراتی شده است. فصل سوم که مبنای تبدیل را مورد بررسی قرار داده است از سه مبحث تشکیل گردیده است. در مبحث اول رابطه حدود با مصلحت مورد بررسی قرار گرفته و به تبیین مصالح اجرای حدود پرداخته شده است. در مبحث دوم نیز ضوابط مصلحت و نقد دیدگاه تقدم مصلحت بر نص پرداخته شده است. در مبحث سوم هم اشاره مختصر به نقش مصلحت در اجرای حدود و نمونه های فقه و حقوق جزای ایران و افغانستان شده است. و در قسمت پایانی نتیجه گیری کلی شده و نکات که لازم دیده شده است زیر عنوان پیشنهاد ارائه گردیده است طبق معمول در آخر فهرست منابع قرار گرفته است.

فصل اول

کلیات: مفاهیم و تعاریف